

Folkeskolen – et samlet skoleforløb

Fællesskabets skole

Danmarks Lærerforening

Flere af tidens skolepolitiske oplæg indeholder forslag til en fast strukturel opdeling af folkeskolen i afdelinger bestående af 3-4 årgange. Partierne begrunder bl.a. deres forslag med et ønske om, at lærerne bliver eksperter i forhold til undervisningen af bestemte aldersgrupper. Det er imidlertid nødvendigt at medtænke folkeskolens opgave i sin helhed i debatten om folkeskolens struktur. Det er desuden vigtigt

at være opmærksom på de fleksible muligheder, der allerede er i den nuværende lovgivning og den praksis, der har udviklet sig på de enkelte skoler. En række ukoordinerede eksperimenter med skolestrukturen har øget behovet for en grundig debat om denne side af skolens udvikling.

Danmarks Lærerforening ønsker med dette oplæg at bidrage til debatten.

Oplægget har ikke til hensigt at pege på færdige løsninger på, hvordan skolerne skal indrette sig. Den beslutning bør fortsat ligge på den enkelte skole. Kun herved sikres det, at der tages udgangspunkt i lokale forhold, herunder lærernes, forældrenes og elevernes ønsker. Men vi vil med oplægget gerne understrege nødvendigheden af, at de lokale drøftelser tager afsæt i, at folkeskolen fortsat udgør et samlet skoleforløb.

Folkeskolen er under konstant udvikling. Ønsket om en fælles folkeskole for hele det danske samfund skal afbalanceres med behovet for lokale udviklingsmuligheder under devisen En fælles folkeskole med lokalt præg. Folkeskoleloven åbner derfor også mulighed for betydelig indflydelse på lovens udmøntning i den enkelte kommune og på den enkelte skole. Ønsker vi imidlertid fortsat at kunne tale om en fælles folkeskole i Danmark, er det nødvendigt at drøfte, hvilke overordnede rammer der fortsat skal være fælles for alle skoler.

I de fleste landsbysamfund har der i mange år været tradition for skoler med børnehaveklasse til 7. klasse, hvorimod det generelle billede i byområderne har været, at skolerne har haft et samlet skoleforløb fra børnehaveklasse til 10. klasse.

I de seneste år har dette billede været i opbrud. En række 10.-klasse-skoler, der samler eleverne fra kommunens skoler eller fra flere kommuners skoler, er dukket op. Andre kommuner har valgt, at skoler, der tidligere sendte eleverne videre til en centralskole efter 7. klasse, nu skal sende dem videre efter 6. klasse. Endelig arbejder mange skoler med forskellige afdelingsstrukturer inden for skolens rammer.

Folkeskolen skal give et kvalificeret tilbud til alle børn i Danmark. Den enkelte elev skal have mulighed for at tilegne sig færdigheder og kundskaber, men derudover har folke-

Folkeskolen skal fastholde den ambitiøse målsætning, at alle elever forlader skolen med den overbevisning, at de duer

skolen også en række andre betydningsfulde opgaver, som vi har beskrevet i pjecen »Folkeskolen – den vigtigste samfundsinstitution«, opgaver såvel i forhold til den enkelte elev som i forhold til fællesskabet og samfundet.

Folkeskolen skal således fastholde den ambitiøse målsætning, at alle elever forlader skolen med den overbevisning, at de duer. Ligesom den enkelte elev skal have mulighed for at bidrage til fællesskabet.

Folkeskolen spiller nemlig en afgørende rolle i børnenes dannelsesproces. Mange børn har oplevet, at den vigtigste voksne i deres liv næst efter forældrene har været en lærer. I et samfund, der ikke tilbyder borgerne en færdig opskrift på et godt liv, må børnene lære både at træffe kvalificerede valg i deres eget liv og tage medansvar for samfundets udvikling.

Skal folkeskolen kunne løfte denne opgave, er det nødvendigt, at læreren er parat til at engagere sig i elevernes såvel faglige som sociale og personlige udvikling, og det forudsætter, at elevernes dannelsesproces ses i et bredt og langsigtet perspektiv.

Danmarks Lærerforening mener på denne baggrund, at en overordnet ramme for udviklingen af skolestrukturen må være, at undervisningen i folkeskolen fortsat skal betragtes som ét samlet forløb for eleverne. Et synspunkt, som vi uddyber i det følgende.

Elever lærer i forpligtende fællesskaber

Folkeskolen har som målsætning, at undervisningen skal tage udgangspunkt i den enkelte elev, samtidig med at eleverne lærer at respektere og værdsætte forskellighed og mangfoldighed. I Danmark har vi derfor opbygget en enhedsskole, hvor eleverne ikke deles efter deres faglige standpunkt, og vi har gjort klassen, hvor eleverne lærer at indgå i et forpligtende fællesskab, til skolens omdrejningspunkt.

De enkelte klasser rummer elever med forskelligt fagligt standpunkt og elever på forskellige udviklingsstrin, fordi vi ønsker, at eleverne skal lære at indgå i fællesskaber, hvor ikke alle er ens.

Opdeles skolen i afdelinger i forhold til bestemte årgange, vil der fortsat være en stor spændvidde i elevernes udviklingsstrin inden for afdelingen. Det er vigtigt at være opmærksom på dette, da der ellers kan være en risiko for, at eleverne betragtes som »ens«, og det dermed ikke i tilstrækkelig grad bliver den enkelte elevs standpunkt og udvikling, der danner udgangspunkt for undervisningens tilrettelæggelse.

Elevernes medbestemmelse og indflydelse på egen undervisning skal udvikles gennem hele skoleforløbet. Et sammenhængende skoleforløb med et forpligtende og overskueligt fællesskab øger muligheden for, at eleverne individuelt og som gruppe i takt med deres modenhed gradvist kan øge indflydelsen på undervisningen og de øvrige vilkår i skolen.

Mange lærere har oplevet, at det gennem en målrettet indsats, der kan strække sig over flere år, er lykkedes at løse sociale konflikter i en klasse, så der er skabt en gruppe af velfungerende elever. Det er ofte en vanskelig proces for såvel lærere som elever. Der er imidlertid ingen tvivl om, at det giver et væsentligt bidrag til den enkelte elevs udvik-

ling, når det lykkes at løse problemerne sammen. Den samlede lærergruppes relationer til klassen er afgørende for udfaldet. Det er derfor nødvendigt for skolerne at arbejde konkret og bevidst med lærersammensætningen hvad angår både dens kontinuitet og nødvendige udskiftninger.

Lærernes betydning for elevernes dannelsesproces hænger nøje sammen med lærerens kendskab til den enkelte elev og tillidsforholdet mellem lærer og elev. Begge dele kræver tid. Som følge af de nuværende familiemønstre oplever en del elever store omvæltninger i deres familieforhold. For mange af disse elever vil skolen, lærerne og ikke mindst klasselæreren være et vigtigt holdepunkt, der har stor betydning for eleven. Læreren bliver ofte den person, som eleven drøfter personlige problemer med. Forældrenes skilsmisse, dødsfald i familien, problemer i puberteten er eksempler på emner, der indgår i elevens fortrolige samtale med læreren. Læreren kan bedst støtte eleverne i sådanne situationer, hvis læreren har et godt kendskab til den enkelte elev, og eleven kan kun bruge læreren som støtte, hvis eleven er tryk ved læreren.

Skal skolen kunne løfte denne sociale opgave, der særligt har betydning for en gruppe af udsatte elever, forudsætter det en rimelig stabilitet i lærergruppen omkring den enkelte klasse.

- Sammenholdte klasser er et bevidst valg, der skal medvirke til, at eleverne lærer at indgå i et forpligtende fællesskab på tværs af forskelligheder
- Kontinuitet i en velfungerende lærergruppe omkring klassen har betydning for at kunne arbejde langsigtet med klassernes sociale forhold
- For nogle elever vil det være vanskeligt at opnå fortrolighed med lærere, hvis hele klassens lærergruppe udskiftes på en gang.

Læreren bliver ofte
den person, som eleven
drøfter personlige
problemer med

Projektarbejdsformen er et vigtigt eksempel på, at der skal være sammenhæng i udviklingen af indhold og arbejdsmetoder

Sammenhæng og perspektiv i undervisningen

Der er forskel på pædagogik, indhold og metoder i undervisningen i 2. klasse og i 9. klasse, men det er et særkende ved den danske folkeskole, at der er en sammenhæng gennem hele folkeskoleforløbet.

Det er i folkeskoleloven fastlagt, at eleverne skal lære at arbejde projektorienteret. I 9. klasse udarbejder eleverne en projektopgave, og i 10. klasse udarbejdes en selvvalgt opgave. Denne måde at arbejde på må eleverne lære gennem den daglige undervisning. Selv om de afsluttende opgaver er overbygningens ansvar, må undervisningen op gennem hele skoleforløbet bl.a. sigte på at kvalificere eleverne til denne arbejdsform. Projektarbejdsformen er et vigtigt eksempel på, at der skal være sammenhæng i udviklingen af indhold og arbejdsmetoder. Det er derfor nødvendigt, at hele skolen har et fælles sigte med elevernes undervisning.

Det forudsætter, at lærerne er opmærksomme på det samlede perspektiv i undervisningens forløb fra begyndelsen til slutningen. Det kan være vanskeligt, hvis lærerne altid arbejder i faste afdelinger, der er struktureret ud fra elevernes alder.

I England er skolen delt op i primary og secondary school, og i Norge er der mange steder et klart skel mellem barneskolen og ungdomsskolen. Vi genfinder her en række af de diskussioner, som vi kender fra overgangen mellem børnehave og skole og mellem folkeskolen og gymnasiet.

Uenighed om pædagogiske metoder og gensidige beskyldninger om, at den anden institution har ansvaret for den manglende kvalitet og sammenhæng, kan give diskussioner, der let fører til forsvar for egen praksis i stedet for forsøg på at fremme en fælles udvikling.

Undervisningen i folkeskolen skal udvikles løbende.

Erfaringer fra en række udviklingsinitiativer viser samstemmende, at de kun slår igennem i forhold til skolens praksis, hvis de opleves som hele skolens projekt. I udviklingen af skolens struktur må det derfor sikres, at alle forholder sig til og engagerer sig i skolens samlede udvikling.

- Kendskab til det samlede perspektiv i undervisningen styrker skolens sammenhængskraft
- Der skal sikres sammenhæng og progression i undervisningens indhold og elevernes arbejdsmetoder
- Lærerne skal forholde sig til skolens samlede udvikling.

Skolen skal have fagligt dygtige lærere i hele skoleforløbet

Folkeskolens kvalitet står og falder med den enkelte lærers engagement i den daglige undervisning. Som nævnt er det for mange lærere en afgørende kvalitet ved lærerarbejdet, at der er mulighed for at følge og engagere sig i klassens elever og deres udvikling gennem et længere forløb. Andre lærere ønsker at koncentrere sig om undervisningen på bestemte klassetrin. F.eks. ser nogle lærere den største udfordring i at undervise i overbygningen med særlig fokus på udslusningsopgaven eller undervisningen i bestemte fag, mens andre foretrækker undervisningen i skolestarten. Interesseområderne ændrer sig imidlertid ofte i løbet af lærerlivet, og netop muligheden for at prøve nye udfordringer er med til at bevare dynamikken i lærerarbejdet.

Lærerne er forskellige, og det er en af folkeskolens styrker. Ved at bruge lærernes forskellighed har skolen mulighed for at kombinere kontinuiteten med specialiseringen.

I debatten om skolestrukturen har det været fremhævet, at en opdeling af folkeskolen i årgangsrelaterede afdelinger kunne give mulighed for, at uddannelsen af lærerne i langt højere grad relateres til en bestemt afdeling i forløbet. En sådan specialisering vil ikke blot medføre en betydelig mindre fleksibilitet for den enkelte lærer – og for skolen som helhed. Den vil desuden vanskeliggøre opfyldelsen af ønsket om at fastholde den enkelte lærers ansvarsbevidsthed over for skoleforløbet i sin helhed. En fælles grunduddannelse for lærerne er betydningsfuld for sikringen af sammenhængen i skolen.

Der skal naturligvis være en faglig progression i undervisningen op gennem skoleforløbet, men lærerens faglige kvalifikationer er mindst lige så afgørende for kvaliteten i undervisningen i de små klasser som i de store klasser. Et stort fagligt overskud er en vigtig forudsætning for at

kunne variere tilgangen til stoffet i forhold til den enkelte elev i hele skoleforløbet.

Tværfaglig undervisning og inddragelse af legen i undervisningen stiller ligeledes store faglige krav til lærerne, hvis den faglige kvalitet i undervisningen skal fastholdes. Den pædagogiske udfordring, som en lærer i skolestarten i dag stilles over for, er ikke mindre end den, der møder læreren i overbygningen, snarere tværtimod. Utilstrækkelig faglighed i skolens undervisning på de første klassetrin kan være fatal for elevernes udbytte af den videre skolegang. Dette gælder ikke kun de basale kundskaber og færdigheder, men også elevernes evne til at udvikle sig fagligt inden for de mange ekstra fag og emner, der kommer til op gennem skoleforløbet.

For læreren er engagementet i den enkelte elev en væsentlig motivationsfaktor. Lærerskift i en klasse, der alene er begrundet i en på forhånd besluttet struktur, kan bevirke, at en positiv udvikling afbrydes. Samtidig vil læreren ikke opleve resultatet af sin indsats, hvilket vil kunne virke demotiverende for en del lærere. Man skal være opmærksom på, at lærerens engagement i undervisningen er den afgørende forudsætning for kvalitet i folkeskolen.

I mange lande indikerer løn- og arbejdsforhold, at der er en større status i at undervise de ældste klasser i grundskolen. Den udvikling ønsker vi ikke i Danmark. Vi skal fastholde, at undervisningen på alle klassetrin er ligeværdig.

- Mulighed for nye udfordringer er nødvendig for at kunne bevare dynamikken i lærerjobbet
- Kvalificeret undervisning forudsætter pædagogisk og fagligt velkvalificerede lærere på alle klassetrin
- Fælles grunduddannelse understøtter opfattelsen af, at undervisningen på alle klassetrin er ligeværdig.

Et stort fagligt overskud
er en vigtig forudsætning
for at kunne variere
tilgangen til stoffet i
forhold til den enkelte
elev i hele skoleforløbet

Det er et positivt særkende ved den danske folkeskole, at dialogen med forældrene ikke er begrænset til det enkelte barns udbytte af undervisningen, men inddrager hele skolens virksomhed – såvel det faglige som det sociale

Klassen er også forældrenes fællesskab

Et godt samarbejde mellem skole og hjem er én af de grundlæggende forudsætninger for, at skolen kan løse sine opgaver. Det er et positivt særkende ved den danske folkeskole, at dialogen med forældrene ikke er begrænset til det enkelte barns udbytte af undervisningen, men inddrager hele skolens virksomhed – såvel det faglige som det sociale.

Oplevelsen af et sammenhængende skoleforløb medvirker til at øge forældreinteressen for hele skolens virksomhed.

Et samarbejde på klasseniveau, hvor forældre kvalificeret har mulighed for at gå i dialog om hele skolens virksomhed, kræver et engagement og en indsigt, der ikke opbygges fra den ene dag til den anden. Forældregruppen skal opbygge en tillid til hinanden indbyrdes og i forhold til skolen, hvis samarbejdet skal være reelt. Den gruppe, som klassens forældre kommer til at udgøre, vil sammen med klasselæreren for langt de fleste forældre være det vigtigste holdepunkt i forhold til kontakten med skolen.

Klasselæreren er nøglepersonen for igangsætning, formidling og koordinering af alt samarbejde i og omkring klasserne. Samarbejdet omkring klassens sociale og faglige liv kræver kontinuitet og sikres bedst ved, at klassen holdes sammen igennem skoleforløbet.

I forhold til samarbejdet om den enkelte elev er klasselæreren ligeledes den person, der sikrer, at eleven kendes af skolen – ikke kun fagligt, men også personligt og i sociale sammenhænge. Folkeskolens opgaver om f.eks. specialundervisning, anden specialpædagogisk bistand og rådgivning i forbindelse med uddannelses- og erhvervsvalg er blevet specialiseret. Klasselæreren, der har et bredt kendskab til den enkelte elev, sikrer et afbalanceret samarbejde mellem skole og hjem på disse områder.

De lærerskift, der er nødvendige på grund af ændringer i personalesituationen m.m. på den enkelte skole, opleves ofte som noget problematisk hos forældrene. Stabilitet i en velfungerende lærergruppe omkring den enkelte klasse giver forældrene tryghed i forhold til det enkelte barns undervisning og i forhold til klassens samlede liv. Et skift af alle klassens lærere vil betyde, at forældresamarbejdet skal etableres på ny.

- Oplevelsen af sammenhængende skoleforløb styrker forældreinteressen for hele skolens virksomhed
- Klassen er forældrenes fællesskab og holdepunkt i forhold til kontakten med skolen
- Kontinuitet i klasselærerfunktionen styrker muligheden for kvalificeret dialog mellem skole og hjem.

Undervisningen organiseres på forskellige måder

Folkeskolen er en enhedsskole med klassen som det bærende organisatoriske udgangspunkt. Det er bestemt ikke ensbetydende med, at undervisningen kun organiseres som klasseundervisning. Undervisningen tilrettelægges i perioder på tværs af klasser og årgange. Det giver andre pædagogiske muligheder og sikrer, at eleverne møder nye faglige og personlige udfordringer.

Folkeskoleloven giver vide rammer for, at man lokalt fastlægger undervisningens organisering på baggrund af drøftelser mellem forældre, lærere og ledelse. Mange skoler har udviklet kutymer, der nærmest gør det til det normale med et klasselærerskift på ret faste tidspunkter i løbet af skoleforløbet. Men selvfølgelig med mulighed for skift i konkrete situationer af hensyn til klassen eller læreren. F.eks. for at løse op for en fastlåst situation.

På andre skoler afgøres det altid år for år, således at nogle lærere har længere forløb end andre.

Her har man således valgt en fleksibel struktur, der afbalancerer den enkelte lærers ønsker med skolens behov. Det betyder, at kontinuiteten og specialiseringen på nogle skoler sikres ved, at nogle lærere over en årrække underviser på flere forskellige klassetrin, mens andre primært er tilknyttet bestemte årgange. Andre skoler igen sikrer såvel specialiseringen som kontinuiteten ved at prioritere, at nogle lærere gennemfører to forløb i træk i samme afdeling. Ved således at sammensætte team af nye lærere i afdelingen og lærere, der gentager forløbet, sikres det, at en del af lærerne altid følger klassen videre i forløbet.

I overvejelserne om organiseringen af skoleforløbet skal specialundervisningen og andre støttfunktioner medtænkes. Læsevejledere kan eksempelvis tilbyde deres ekspertise

i begynderlæsning, selv om dansklæreren følger klassen gennem det meste af skoleforløbet. Brug af skolekonsulenter er en anden mulighed for at sikre såvel ekspertisen som en løbende udvikling.

Det lange sammenhængende forløb øger således skolernes muligheder for at tilrettelægge undervisningen fleksibelt og i perioder at lave særligt tilrettelagt undervisningsforløb for elever og elevgrupper, uden at eleverne bliver sat i bås eller bliver udelukket fra klassens sociale samhörighed.

Folkeskolen er i konstant udvikling. Nye organisations- og undervisningsformer afprøves rundt om på de enkelte skoler. Skolerne skal bruge det bedste fra traditionerne, samtidig med at de hele tiden udvikler sig i forhold til samfundets udvikling.

Danmarks Lærerforening anbefaler, at ansvaret for skolestrukturen overlades til den enkelte skole inden for en overordnet ramme, der sikrer, at undervisningen fortsat betragtes som et samlet forløb for eleverne.

- Folkeskolen skal betragtes som et sammenhængende skoleforløb.

Undervisningen
tilrettelægges i
perioder på tværs af
klasser og årgange

»Folkeskolen – et samlet skoleforløb. Fællesskabets skole«
har været bragt som sektion 2 til Folkeskolen nr. 12/2002
1. oplag: 4.000 ISBN: 87-7921-053-8
Udgivet af Danmarks Lærerforening
Foto: Kissen Møller Hansen
Tryk: Aarhus Stiftsbogtrykkerie
Layout: Tine Permild

Folkeskolen skal betragtes som et
sammenhængende skoleforløb

Danmarks Lærerforening 2002

